

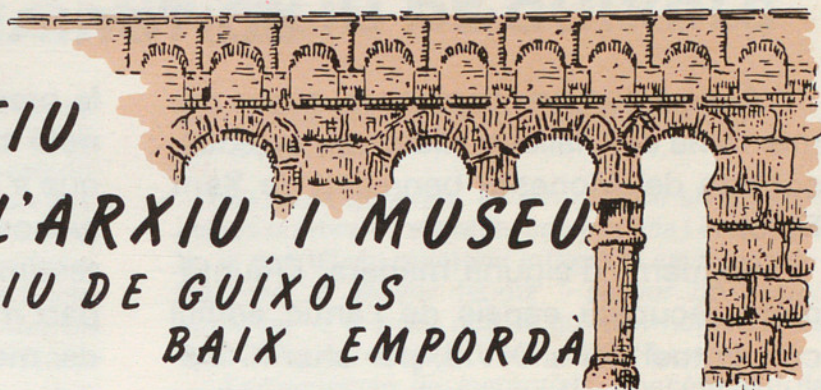

INFORMATIU

DE L'ARXIU I MUSEU

DE SANT FELIU DE GUÍXOLS

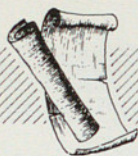
BAIX EMPORDÀ

EL MONESTIR DE SANT FELIU DE GUÍXOLS

Fotografia de «Paisajes españoles».

EDITORIAL

Aquest curs ens proposem, com a primer tema del «Taller d'Història», la redescoberta del Monestir benedictí de Sant Feliu.

Enguany, d'alguna manera, l'Ajuntament recupera espais de l'antic edifici conventual del s. XVIII, per anar-hi instal·lant progressivament un centre de serveis culturals integrats: Arxiu - Museu - Sala d'Exposicions - Biblioteca - Taller d'Història - Congressos - Universitat...

Mitjançant l'exposició «Ceràmica del Monestir», muntada pel Museu, com a fil conductor, volem recuperar la història de

la presència, al llarg dels segles, del cenobi benedictí. Segons els documents que s'han conservat, la història dels religiosos no és pas molt edificant. Però els testimonis escrits reflecteixen només la part més externa —l'escorça— de la vida; mentre que el que és interior, com la saba, no es veu ben bé des de fora i no pot radiar, malgrat algunes espurnes, amb nitidesa. Com la vida mateixa de cadascú de nosaltres.

Tanmateix, escorça i saba han format un únic arbre que ha ombrejat paradoxalment la història de la nostra ciutat.

ABACIOLOGI DEL MONESTIR DE SANT FELIU DE GUÍXOLS

Sunyer	...968-976...
Llandric	1019-1042
Bofill	1042-1043
Arnau	1043-1052...
Pere Gausfred	...1067- ...
Esteve	... -1121
Berenguer	1121-1144...
Guillem	...1157...
Berenguer	11607-1163
Bernat	11637-1189
Ramon I	1189-1199
Ramon II	1199-1217?
Guillem	1227-1228?
Bernat	1228-1253
Grau	1253-1276
Bernat	1276-1281
Gilabert	1281-1289?
Tomàs Sasserra	12897-1328
Ramon de Llabia	1328-1348
Francesc Pou	1348-1376
Ramon de Sant Esteve	1376-1392
Guillem de Samasó	1392-1408
Galzeran Descatllar	1408-1421
Berenguer de Perarnau	1421-1428
Pere Sort	1429-1431
Bernat de Torrella	1431-1460

abats comendataris

Joan Baptista de Cortadelles	1461-1473
Joan d'Aragó	1473-1475
Bernat A. de Rocacrespa	1477-1508
Pere Isvalies, cardenal de Santa Prudenciana	1508-1509
Joan Nadal	1509-1521

abats triennals de la Congregació de Valladolid

Gabriel Castany	1521-1524
Francesc Vila	1524-1528
Guillem Montserrat d'Oms	1528-1532
Gabriel Castany	1532-1539

Francesc Bohigues	1539-1544
Guillem Montserrat d'Oms	1544-1553
Joan Antic Llombart	1553-1556
Mateu Barberà	1556-1559
Jeroni Lloret	1559-1562
Mateu Barberà	1562-1565
Joan Casals	1565-1568

abats sexennals

Jeroni Lloret	1568-1572
Joan Casals	1572-1578
Rodrigo Gutiérrez	1578-1584

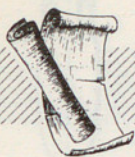
abats triennals

Miquel Sobrarias	1584-1587
Tomàs Moyó	1587-1590
Miquel Sobrarias	1590-1592
Joan Campmany	1592-1593
Miquel Sobrarias	1593-1595
Jaume Forner	1595-1598
Joan de Valenzuela	1598-1601
Luis Arévalo Sedeño	1601-1604
Diego de Marquina	1604-1607
Miquel Sobrarias	1607-1610
Joaquim Bonanat	1610-1613

abats quadriennals

Antoni Vidal	1613-1617
Alonso Cano	1617-1621
Antoni Vidal	1621-1625
Joan Gorgoll	1625-1629
Alonso Cano	1629-1633
Tomàs Becerra	1633-1637
Alonso de Trujillo	1637-1641
Benet Tarrats	1641-1645
Alonso de Trujillo	1645-1649
Benet Tarrats	1649-1653
Jerónimo de Torquemada	1653-1657
Plàcid Riquer	1657-1661
Joan Baptista Martínez	1661-1665

Jaume Zaragoza	1665-1669
Maur Monsalvo	1669-1673
Plácido Campos	1673-1677
Narcís Isós	1677-1681
Plácido Campos	1681-1683
Benet Romaguera	1683-1689
Felipe de Zuazo	1689-1693
Benet Romaguera	1693-1697
Gabriel Sabater	1697-1701
Juan Ximénez	1701-1705
Benet Panyelles i Escardó	(tres reeleccions)
Isidoro de Convarem y Cárcer	1705-1717
Felip Quintana	1717-1721
Josep Escardó	1721-1725
Isidoro de Convarem y Cárcer	1725-1729
Josep Escardó	1729-1733
Bernat Ponach	1733-1737
Josep Escardó	1737-1741
Isidoro Carmona	1741-1744
Josep Tort	1745-1749
Bernat Ponach	1749-1753
Bernat Casanovas	1753-1754
Isidoro Carmona	1754-1757
Joan Font	1757-1761
Antoni Sabater	1761-1763
Pere Ràfols	1763-1765
Josep Ramon Ponach	1765-1769
Pere Ràfols	1769-1773
Isidor Riera	1773-1775
Benet Massalvà i Argunyol	1775-1781
Ferran Pouplana	1781-1785
Benet Massalvà i Argunyol	1785-1789
Pere Ràfols	1789-1793
Benet Massalvà i Argunyol	1793-1794
Ferran Pouplana	1794-1797
Bonaventura Sans	1797-1801
Gaietà Riera	1801-1805
Josep Parareda i Sabater	1805-1814
Gaietà Riera	1814-1818
Maur Gras i de Roca	1818-1824
Bonifaci Bertrana i Dorca	1824-1828
Josep Parareda i Sabater	1828-1832
	1832-1835

EL MONESTIR DE SANT FELIU DE GUÍXOLS

Sintetitzar en pocs fulls la història del monestir de Sant Feliu de Guíxols és una tasca ben difícil. Perquè si, d'una banda, el poc que se'n sap podria omplir moltes pàgines; de l'altra, encara resta per fer l'estudi sistemàtic de molta documentació existent, dispersa a diferents arxius històrics. Són abundants encara les llacunes testimonials, arqueològiques i escrites, que deixen a l'ombra del nostre coneixement bona part d'aquesta història.

1.— ORÍGENS I ÈPOCA MEDIEVAL (S. X-XV)

El primer document escrit que deixa constància de l'existència del Monestir benedictí de Sant Feliu és de l'any 961. El 968, ja tenia importants possessions/dominis que li eren confirmats pel rei franc Lotari.

Així, doncs, sembla lògic de situar la seva fundació a la primera meitat del s. X.

D'aquesta primera etapa del monestir es conserva, com a testimoniatge arquitectònic, la Porta Ferrada, les torres del Fum i del Corn, el frontis romànic de l'església i un tram de la seva nau amb volta de canó.

De tots aquests, la Porta Ferrada n'és l'element més important, tot i que no s'ha pas resolt l'enigma de la seva funció dins el conjunt arquitectònic esmentat. Era part del palau abacial o del claustre monacal, o bé simplement pòrtic o atri de l'antiga església?⁽¹⁾

Al costat del Monestir i sota la seva tutela i jurisdicció —expressió fonamental del poder— es va desenvolupant la vida de la població guixolenc, que, a mesura del seu progrés econòmic i social, s'enfronta al seu *senyor feudal* —el Monestir—, el qual viu i extreu les seves rendes dels excedents produïts a la població, sota la forma de nombroses prestacions i jurisdiccions diverses. I es gesta, així, l'antagonisme secular entre el Monestir i la vila que marcarà la història de Sant Feliu fins al 1835.

Durant els segles XIV i XV, d'acord amb la millora dels temps, hom reforma i amplia l'església, i hi basteix la seva part gòtica: una nau amb creuer, tres absis amb finestrals d'arc ogival, voltes i claus de volta decorades.

I com a fortificació de l'església, es construeixen cinc torres sobre la capçalera del temple⁽²⁾.

En aquest període, entre altres, sobresurt la personalitat de l'abat Arnau (1043-1052), monjo de Sant Miquel de Cuixà i amic íntim del bisbe-abat Oliba, que excel·leix en moltes virtuts⁽³⁾. I també fra Jofre de Foixà que, a finals del s. XIII i a Sicília, escriu les *Regles de trobar*, tractat gramatical de gran importància per a la història de la llengua catalana⁽⁴⁾.

2.— DELS HABSBURG ALS BORBONS (S. XVI-XVII)

En línies generals, es pot dir que en aquests segles continuen els plets entre la vila i el monestir, ja que ell vol mantenir íntegra la seva jurisdicció, com a senyor feudal —*senyor de castell termenat*—, mentre que el govern municipal de Sant Feliu (*Universitat*) se'n vol alliberar.

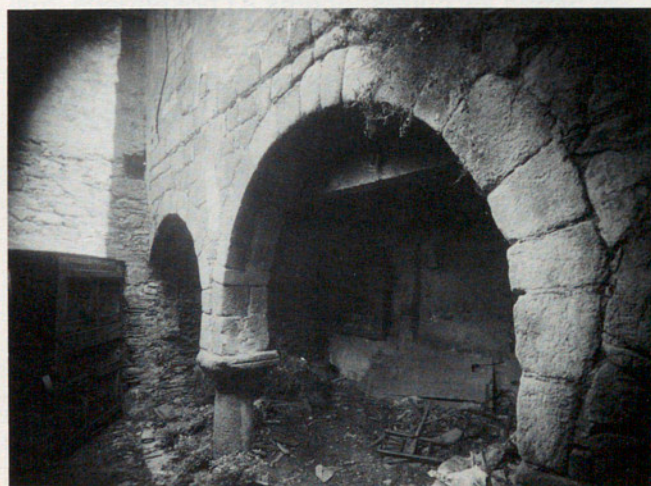
La confecció de memorials, concòrdies i de sentències relacionades amb aquells plets, que omplen els nostres arxius, no solament comporten per a la població despeses importants sinó també incidents desagradables.

Les raons de les inacabables polèmiques són fonamentalment de tipus econòmic.

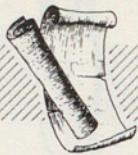
D'elles, en destaquem la del *plet gran* —que dura gairebé tot el segle XVII— en pledejar el cenobi per a ésser reconegut com a senyor feudal dins dels termes de Sant Feliu; i el del monopoli de la parròquia per part dels benedictins. Els jurats guixolencs i alguns beneficiats desitgen convertir l'església de Sant Joan —antiga seu de l'*Hospital Vell*— en parròquia, fins al punt que intenten inútilment de fundar-hi un convent de religiosos agustinians (1594-1603).

En aquestes circumstàncies no és estrany, per consegüent, que es produeixin de tant en tant alguns avalots contra el monestir. L'any 1641, per exemple, havent esclatat la revolta popular dels *Segadors*, els jurats de Sant Feliu aprofiten l'avenença per empresonar i expulsar de la vila no solament uns monjos castellans sinó algun de català *mal vist*; un dels primers és el cèlebre Alonso Cano, autor d'un manuscrit històric que ha esdevingut avui, dins la historiografia local, un clàssic dels estudiosos, malgrat la seva parcialitat.

Tot amb tot, cal pensar que la majoria dels monjos també intenten portar una vida religiosa

Detall de la Porta Ferrada, abans de ser restaurada (Foto Mas).

ARXIU

sincera, d'acord amb la mentalitat/ideologia pròpia del seu temps, però d'aquella vida monacal interna no en resten massa testimonis escrits.

El fet que el cenobi guixolenc pertanyi des del segle XVI a la Congregació de Sant Benet de Valladolid i que adopti les seves constitucions pot facilitar-li el camí vers la reforma d'haver d'interioritzar la vida religiosa i menar una vida més austera.

Sigui com sigui, el càrrec d'abat deixa de ser vitalici, i ho serà per elecció cada tres anys, més tard cada sis i, finalment, cada quatre.

En aquest mateix sentit és ben significativa la visita del papa no italià Adrià VI (1522), qui s'hosteja al monestir en el viatge de Tortosa — d'on era bisbe — a Roma, puix que Adrià d'Utrecht era un sacerdot pietós i instruït i tenia més l'aspecte d'un professor i d'un monjo que no pas el d'un estadista *príncep* de l'Església, circumstància força inusual en els ambients del Vaticà⁽⁵⁾.

Si bé és cert que el monestir guixolenc, durant aquest període, no té personalitats de primer ordre amb una influència d'un abast discretament extens — des del punt de vista eclesiàstic —, tanmateix fem notar l'obra del monjo i abat Jeroni Lloret, *Sylva Allegoriarum*, llibre editat a Venècia el 1575⁽⁶⁾.

Quant a les obres realitzades a l'església del monestir, en aquesta època, recordem que a les darreries del s. XVI s'enderroca la capella de Sant Nicolau i d'alguna manera s'aprofiten les seves pedres per construir la sagristia (1591-1613). Obres que, és clar, es fan amb els diners del treball que els pescadors guixolencs fan els diumenges, dies festius i vigílies. Cosa que ocasiona més d'un malentès⁽⁷⁾.

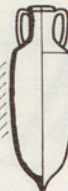
I cal esmentar la participació de l'artista guixolenc Domènec Rovira, el Major, en la gran obra del retaule de l'església (1657)⁽⁸⁾.

Pel que fa a les obres del recinte conventual, sabem que a la segona meitat del s. XVI i molt a prop de la torre del Fum s'hi construeix l'edifici del noviciat i, a sobre, l'arxiu i altres cel·les. I es realitzen també les corresponents a l'hostatgeria, majordomia i cambra abacial.

Detall de les restes de la capella de Sant Amanç, aixecada pel monestir el s. XVII.

MUSEU

Postal del conjunt de la Plaça del Monestir (Reproducció de J. Bigas).

Els segles XVI i XVII, resumint, representen una època de conflictes de tota mena, de guerres i pestes, de gran dificultat per a la subsistència dels pocs pobladors guixolencs. Sant Feliu compta amb poc més de mil habitants i arriba a finals d'aquest període, pel cap alt, a mil cinc-cents, que, amb el fruit del seu treball — bàsicament comerç marítim i pesca — ha de pagar també les despeses fetes en defensa de la vila: consolidació de les muralles i dels portals, de l'artilleria, allotjament de soldats, etc.

Les seves rendes no poden, doncs, mantenir una parròquia ni un convent amb excessiva sump-tuositat, malgrat la pressió extraeconòmica dels religiosos.

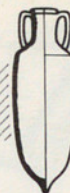
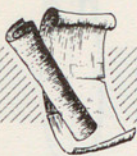
3.— L'ABAT PANYELLES I EL NOU EDIFICI DEL MONESTIR (S. XVIII)

La tònica dels primers anys del segle divuitè no pot ésser gaire diferent de la dels anteriors, ni per a la població guixolencs ni per al monestir: guerra i plets continuen marcant la seva trajectòria en una situació econòmica precària.

Només la presència de fra Benet Panyelles i Escardó (1670-1743) aconsegueix de remoure la monotonia indigent de la nostra història⁽⁹⁾. El 1689 professa, com a monjo, en el monestir d'aquesta vila i el 1705 n'és elegit abat i, com a tal, exerceix per successives reeleccions — en plena *Guerra de Successió* — fins al 1717.

Tanmateix, en el seu llarg abadiat no milloren pas les relacions amb una vila que segueix reivindicant, de vegades fins i tot amb violència, la seva parròquia.

Panyelles, després de ser nomenat General de la Congregació de Valladolid i, aleshores, essent bisbe de Mallorca, dóna l'impuls necessari perquè els benedictins de Sant Feliu no solament disposessin d'un nou convent, modest com la vida mateixa del poble, sinó que pretén revestir-lo d'una grandària potser desproporcionada amb la realitat social del seu entorn.

Per dos plànols coetanis, que conservem, de la primera meitat del segle XVIII, sabem que l'edifici del monestir —l'actual, restaurat en la seva característica forma de L— es construeix almenys en dues grans fases. Segons Mn. Llambert Font⁽¹⁰⁾, entre 1723 i 1743 té lloc la primera, o sigui que s'edifica l'ala sud (és a dir, la part que hom destinà a caserna de la Guàrdia Civil), i, així, consta que en temps dels abats Escardó (1733-1737) i Ponach (1737-1741) es van realitzant dites obres.

La segona fase de construcció es du a terme a partir del 1743. L'edifici on avui hi ha el Museu Municipal, els seus magatzems i la sala de reunions —bastit, sembla, sobre una vella fortalesa— es construeix entre 1743, data d'un dels plànols abans esmentats —el del monjo/arquitecte Pau Trilles que l'assenyala tot just com a projecte; i 1747 data de l'Arc de Sant Benet. Les dates intermèdies que tenim són una teula datada el 1745, i la de la porta d'entrada interior al convent, 1746.

«A les acaballes del s. XVIII fou acabada l'obra grossa del Convent i els monjos veieren inútilment satisfets els seus desigs; doncs al cap de pocs anys amb la malaurada supressió de les ordres religioses quedà l'obra dels llurs esforços a mans seculars. A començaments del segle passat el Monestir a conseqüència de les esmentades obres es veié obligat a recórrer a l'Ajuntament. Es verificà una concòrdia en virtut de la qual l'Ajuntament es feia càrrec de les dotze mil lliures que havia contret de deutes el Monestir, però en canvi aquest cedia l'import de totes les seves rendes i dels seus cabals a canvi de proveir la sustentació i despeses dels monjos»⁽¹¹⁾.

No ens consta, però, que aquella concòrdia de què parla l'antic arxiver municipal tingués cap efecte pràctic.

Certament, el bisbe benefactor, Panyelles, mor el 1743, quan ja havia esmerçat en les obres del nostre monestir la quantitat de 30.112 lliures i 8 sous, a més de moltes donacions fetes per fer front a altres obres del cenobi guixolenc, com la construcció del celler, de la cel.la Ponach i de diverses tanques; per adquirir més propietats, etc., fins arribar a un total comptabilitzat de 186.484 lliures, 10 sous i 10 diners⁽¹²⁾.

És molt probable, doncs, que després de la mort de Panyelles els benedictins tinguessin serioses dificultats de recaptar els recursos necessaris per acabar només una part de l'edifici projectat inicialment, tot i que llur patrimoni, com hem dit, havia augmentat i que a la segona meitat del segle XVIII té lloc una forta expansió econòmica a la vila.

El 1787 Sant Feliu arriba als 5.090 habitants i al monestir s'hi estan 35 persones (21 monjos professors, 2 novicis, 2 germans llecs, 6 criats i 4 nens)⁽¹³⁾.

En aquesta època Francisco de Zamora visita la nostra vila i diu: «El monasterio está bien situa-

Teula de l'edifici del monestir trobada fa poc. Llegenda: «Eugeni Masoni. 1745».

do. Es un edificio capaz. (...) La iglesia, que es parroquia, es sumamente pequeña para el pueblo»⁽¹⁴⁾.

Realment, així com el nou convent de més de 5.000 metres quadrats, sense comptar les antigues dependències del monestir, era més que suficient per a trenta-cinc persones, el temple parroquial havia quedat petit. Tanmateix, l'engrandiment de l'església no es pot realitzar per manca de recolzament popular⁽¹⁵⁾.

El 1793, en esclatar la Guerra del Rosselló o Gran contra la revolució francesa, el gran edifici conventual esdevé hospital militar i els monjos l'han de abandonar i hostejar-se a cases particulars de la vila. Un cop acabada la contesa, els benedictins trigaran encara a ocupar-lo ja que el convent havia quedat inhabitable⁽¹⁶⁾.

4.— L'ESCUT DEL MONESTIR

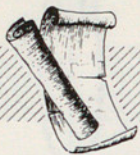
L'escut del monestir del s. XVIII —que podem perfectament veure a l'Arc de Sant Benet o a la llinda de la porta d'entrada del monestir— és un escut coronat, dividit en tres quarts o parts que contenen els següents elements interns:

- Una mola de molí amb una palma, que sura sobre la mar. Al.ludeix la llegenda del martiri de Sant Feliu.
- Tres flors de lis, que evoquen una altra llegenda: la de l'origen carolingi del monestir.
- Un castell de tres torres, amb una senyera sobre la més gran. Aquest element fa referència a la prerrogativa feudal del monestir, la de castell termenat⁽¹⁷⁾.

5.— VERS L'EXCLAUSTRACIÓ DEFINITIVA DELS MONJOS BENETS.

Comença el segle XIX i, en romandre encara els tradicionals drets senyorials del monestir amb les corresponents exaccions econòmiques, persisteixen òbviament els plets entre els religiosos i la Universitat, fins a denunciar-se i insultar-se mútuament en sengles demandes adreçades al rei.

Ni tan sols l'enemic comú —la por als francesos (1808-1814)— no pot unir momentàniament

ARXIU

MUSEU

Escut del monestir a l'arc de Sant Benet (Foto N. Sanchiz).

ambdues institucions de Sant Feliu, i continua la secular enemistat.

En aquest context, la Junta Auxiliar de la Vila hostatja per un temps els primers presoners francesos —militars lliurats pel corsari guixolenc— a l'edifici conventual. D'aquest afer, l'abat Gaietà Riera ens en deixa constància: «*Sucedió puntualmente lo mismo que me temía y mucho más, esto*

es; el populacho entonces libre y enfurecido contra todo lo que olía a francés, se manifestó indignado contra el Monasterio, porque abrigaba a dichos franceses, esparciéndose sobre esto varias voces de que nosotros éramos afectos a ellos, y de su partido; que si los teníamos en casa era por nuestro beneplácito, que con el fin de que por su mediación pudiese el Monasterio librarse del incendio y saqueo en caso de invasión, según cuyas voces extendidas por los pueblos de toda esta comarca nos conciliaban un mal concepto y odio general»⁽¹⁸⁾.

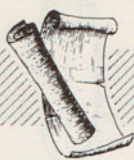
Les autoritats de la vila, en canvi, censuren els benedictins perquè no són els primers enemics dels francesos, ja que ells tenen molt més a perdre i no solament per raons ideològiques, sinó també perquè les lleis napoleòniques preveuen la desaparició dels ordes religiosos.

No obstant, s'ha de reconèixer que alguns monjos participen activament fins i tot en la guerrilla del sometent organitzada a les nostres contrades.

Quan entren els francesos a Sant Feliu, el general Verdier confia l'administració de la parròquia als clergues seculars perquè els «*monjos que l'administraven, l'havien deseparat*», i Mn. Narcís

Conjunt església/monestir de començaments de segle (Foto J. Geli).

ARXIU

Marcillach és nomenat rector (1810). De manera que, paradoxalment, les autoritats franceses propicien el clergat secular i s'assoleix així per poc temps la vella aspiració de la comunitat de Sant Joan i de la Universitat.

Els monjos, però, del mateix fet, en donen una altra versió.

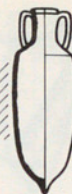
Amb el retorn de Ferran VII, que restableix l'Antic Règim, l'abat torna a posseir i exercir les seves jurisdiccions.

El 1820 hom decreta l'exclaustració general dels religiosos. Els béns del monestir es posen en pública subhasta i l'edifici del monestir esdevé una fortalesa.

L'exèrcit mercenari francès entra a la vila el 1823 i, simbòlicament, trenca la làpida de la Constitució que hi havia a l'Ajuntament. S'acaba la curta experiència liberal, i els benedictins tornen a fer-se càrrec de la parròquia i de les seves rendes/propietats.

Fins el 1835 l'abat mantingué els seus dominis senyorials.

Amb la mort de Ferran VII la fallida de l'Antic Règim és ja irreversible. En aquelles circumstàncies es decreta de nou l'exclaustració general.

MUSEU

Aleshores es produeix contra els monjos benets l'últim i més violent avalot, quan alguns liberals guixolencs intenten de realitzar una exclaustració cruenta.

Amb l'expulsió dels monjos acaba la lluita secular entre els representants del poble i el monestir. L'abolició definitiva dels drets senyorials i del delme eclesiàstic (1837) és un fet i l'estat, que es declara successor dels drets i de les pertinences del convent suprimit, desamortitza l'extens patrimoni monacal.

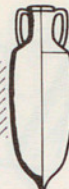
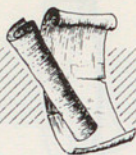
6.— L'EDIFICI DEL MONESTIR, PATRIMONI DEL COMÚ

L'any 1843 l'estat cedeix l'edifici del monestir, l'ex-convent, a l'Ajuntament de la vila.

Les dimensions de l'immoble i l'abundor de sales i cel·les, de llavors ençà, en permeten usos diversos, múltiples.

Al principi s'hi alberguen les escoles municipals, si bé la de les noies ocupa les cel·les dels novícis, al costat de la porta d'entrada de l'església. I anys després, el Col·legi Vidal s'instal·la en els espaisos locals de la planta baixa de l'ex-convent.

Aspecte del deteriorament de l'edifici esdevingut caserna de la guàrdia civil. (Foto J. Ferrer).

Temporalment, el Consistori en lloga algun que altre local. Així ho fa amb la sala gran del convent «para hacer en ella saraos en dias festivos».

Es converteix en caserna de guàrdies municipals, de carrabiners i de guàrdia civil. I, de vegades, fins i tot s'hi allotgen companyies senceres de tropa.

Pràcticament sempre, alguna de les seves cel·les s'utilitza com a presó, calabós.

Ultra les dependències parroquials, l'antiga fàbrica conventual esdevé refugi/habitacle de famílies necessitades.

L'escola de Belles Arts i el Museu també s'emplacen als baixos.

L'emissora, L'O.J.E., i un llarg nombre d'entitats hi troben empara.

Al llarg del temps, per raons òbvies relacionades amb els diferents usos que ha tingut l'edifici i a causa de la manca de recursos per al seu manteniment, l'estat de conservació del sistema constructiu de l'edifici, globalment, es va deteriorant. Només una part de la planta baixa —actual Museu Municipal— ha estat objecte de restauració.

Calia, doncs, restaurar-lo i adaptar-lo per a una reutilització possible: crear un important centre de cultura.

D'acord amb l'Ajuntament, la Generalitat de Catalunya —Direcció General d'Arquitectura i Habitatge— financia el cost important de les obres que comencen el 1987 i acaben el 1990. A més dels 40 milions aportats pel Consistori guixolenc, propietari de l'edifici, ha de fer-se'n càrrec del seu manteniment.

Dels 5.256,55 m² totals de l'edifici, en aquesta primera fase es restaura una superfície útil de 1.192,67 m².

«Les dues ales de la «L» tenen una disposició en planta molt simple però que respon perfectament a l'ús a què estaven destinades: dos corredors donen accés a les diferents dependències de

cada planta, col·locant a la planta baixa les sales més importants (sala capitular, refectori, etc.) i cel·les en la resta de plantes de l'edifici. En la disposició dels corredors hi ha un gran sentit pràctic pel que fa referència a la recerca de les millors orientacions per a les dependències i cel·les de manera que els corredors ocupen sempre la pitjor orientació solar.

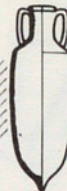
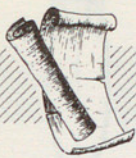
Les circulacions verticals es solucionen amb dues escales, una d'elles més monumental i relacionada amb l'entrada principal de l'edifici i l'altra, d'ús més lligat amb els desplaçaments dels membres de la comunitat, situada en la ròtula de les dues ales de l'edifici. Tant l'una com l'altra estan cobertes amb una cúpula que sobresurt per sobre del carener de les teulades. Cal remarcar també com a element de composició volumètrica de l'edifici l'existència d'un mirador situat a l'extrem oposat de l'entrada principal»⁽¹⁹⁾.

NOTES

- (1) *Catalunya Romànica*, vol. VIII, p.265-275.
- (2) BADIA, J., *Arquitectura medieval de l'Empordà*, Girona, 1977.
- (3) CALZADA, J., *Acta de l'elecció i consagració d'Arnau, abat del monestir de Sant Feliu de Guíxols*, «Assemblea Intercomarcal d'Estudios», Sant Feliu de Guíxols, 1977. p.89-97.
- (4) MARTÍ DE RIQUER, *Història de la literatura catalana*. Vol. I, p.173-182. Edit. Ariel.
- (5) HERTLING, L., *Historia de la Iglesia*, 1961, p.307.
- (6) ALBAREDA, A., *El llibre a Montserrat* (Del s.XI al XX), p.74-76. 1985.
- (7) ESTEVA, Ll., *De la capella de Sant Nicolau a la sagristia del Monestir*. «Quaderns d'Informació Municipal», 9, (15-II-80).
- (8) TRIADO, *Història de l'Art Català*, Vol. V, p.56, Edic. 62.
- (9) AHMSFG, «Breve relación del grande hijo de este Monasterio el Illmo. y Rdmo. Señor, Sn, Fr. Benito Pañelles y Escardó. C.1. L.1 n.55.
- (10) FONT, Ll., *El Monestir de Sant Feliu de Guíxols*, «La Costa Brava», FM, 1931.
- (11) FONT, o.c., Hem de dir que aquesta concòrdia, per ara, no l'hem trobada a l'Arxiu Històric.
- (12) MASSOT, J., *Els abats de Sant Feliu de Guíxols*, Abadia de Montserrat, p.369-370, 1971.
- (13) AHMSFG, Sec. XIV, 2
- (14) ZAMORA, *Diario de los viajes hechos en Cataluña*. p.378-379. Edit. Curial.
- (15) TORRENT, *Temptatives d'engrandiment de l'església*, «Àncora» Nadal 1975.
- (16) MASSOT, o.c. p.399.
- (17) ZARAGOZA, *L'Escut del monestir Guixolenc*, «Àncora», 17-XII-1987.
- (18) RIERA, G., *Memorias*, Ms. Arxiu de Montserrat.
- (19) Memòria del projecte de restauració i adaptació del Monestir, dels arquitectes Pau M. Monguío y Francesc Vayreda.

BIBLIOGRAFIA

- CANO, *Discurso general de este antiquísimo Castillo y Monasterio de San Feliu de Guíxols...* Ms. 1606.
- HURTEBISE, *Bosquejo histórico de la villa de San Feliu de Guíxols...*, Àncora, 1970.
- MASSOT, *Els abats de Sant Feliu de Guíxols*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1971.
- ZARAGOZA, *Historia de los abades del monasterio de Sant Feliu de Guíxols* (Siglos X-XIX), 1982.

EL JACIMENT ROMÀ DE L'ÀREA DEL MONESTIR

L'indret on fou bastit el monestir havia estat ocupat en època romana. Sens dubte, el lloc posseeix una sèrie de condicions idònies per establir-hi una vil·la: prop d'una riera, a tocar els dos ports naturals que ofereix la badia, en un lloc arrecerat i no lluny dels camps de correu.

Excavacions arqueològiques efectuades als anys seixanta-setanta posaren al descobert un seguit d'evidències que permeten suposar, raonadament, l'existència d'un assentament romà de notable rellevància. D'entre les restes romanes del Monestir cal assenyalar:

a) El basament de la Torre del Fum: Fonamentació d'un edifici cupulat, de planta quadrada per l'exterior i octogonal per l'interior, unit a d'altres estructures emmascarades pel conjunt medieval. Molt probablement es tracti d'un baptisteri o d'un mausoleu pertanyent al propietari de la vil·la. Per la seva tipologia s'ha datat als segles V-VI d.C. (PALOL, 1967, pp. 155-157; PALOL, 1968; ESTEVA, 1982).

b) La necròpoli: Situada al nord i l'oest de la Torre del Fum, no del tot explorada (ESTEVA, 1978, pp. 30-31 i 37-38). Per la tipologia de les sepultures i el material recuperat cal situar-la en època baix-imperial.

c) El jaciment de Can Faz, a pocs metres al nord de l'absis de l'església, que proporcionà un considerable volum de ceràmica romana, en part estudiada (ESTEVA, 1962, (1983)). També s'hi trobaren inhumacions.

d) El parament inferior de la Torre del Corn, compost de magnífics carreus quadrangulars («opus quadratum»), que caldria relacionar amb un edifici noble o una fortificació. Segons deduïm d'algunes marques en la pedra, el mur no conservava llur disposició original.

e) Dos «dolia» reutilitzats pels monjos com a dipòsits d'oli (ESTEVA, 1962, p. 56). El «dolum» és signe inequívoc de la presència d'un establiment agrari-comercial.

LA CERÀMICA

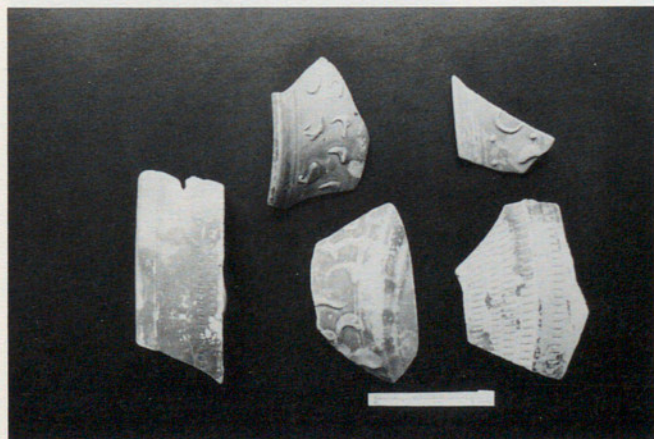
Dissortadament, els diaris d'excavació de les campanyes antigues mai han estat publicats, per la qual cosa es fa difícil estudiar la ceràmica i relacionar-la amb els estrats on aparegué. Ací farem un breu repàs dels diferents tipus presents en cada època, que ens servirà de base per a un proper estudi en detall.

Els materials més antics (i també els més escassos) pertanyen al moment ibèric final i als inicis de l'Alt Imperi (dos fragments d'àmfora Dressel 2/4 del país, un de gris emporitana i un de Campaniana A tardana) fet que palesa una freqüentació i/o ocupació del lloc contemporània al període final del poblat ibèric dels Guixols (Fortim), l'abandó del qual situem durant el principat de Tiberi (14-37 d.C.) (NOLLA-ESTEVA-AICART, 1989, pp. 112-113).

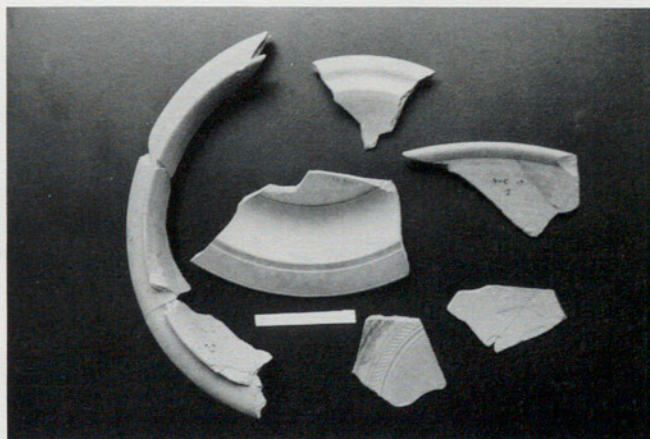
La ceràmica pròpiament de l'Alt Imperi és força més abundant. Destaquen les importacions africanes de cuina (formes Hayes 196, Hayes 197, Lamboglia 9), presents al nostre territori en contextos de s. II-III d.C., i en menor quantitat la T.S. (Terra Sigillata) Africana A (finals del s. I-III d.C.), ceràmica fina de taula. També apareixen algunes produccions narboneses (T.S. Clara B) i una vora d'àmfora Dressel 20 de la Bètica, datables al s. III d.C.

El conjunt de ceràmica baix-imperial és, sens dubte, el més nombrós i demostra una gran vitalitat de l'assentament als segles IV i V d.C. així com una perduració de l'hàbitat fins a les darreries del s. VI d.C. o ja entrat el s. VII d.C. Hem d'esmentar quatre tipus ceràmics:

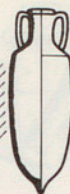
1.— T.S. Lucente: Ceràmica produïda a la Gàl·lia Narbonesa, caracteritzada pel seu vernís marronós, sovint metàl·lic, i la decoració a rodeta o a la barbotina. És típica del s. IV d.C. Les formes més corrents al nostre jaciment són la Lamboglia 1/3-Portout 37 i Portout 36.

T.S. Lucente. Observi's la decoració: en forma de mitja lluna (a la barbotina) i a la rodeta (Foto N. Sanchiz).

Diferents peces de T.S. Africana D que es mostren a l'exposició (Foto N. Sanchiz).

2.— T.S. Africana D: Produïda al nord de Tunísia, es difon a partir dels inicis del s. IV d.C. fins el s. VII d.C. Del conjunt del Monestir cal notar, com a més significatives, les formes Hayes 58(290/300-375 d.C.), Hayes 61(325-450 d.C.), Hayes 67(360-470 d.C.) i Hayes 91(finals s. IV d.C.-primer terç s. VI d.C.). Un fragment de plat, pertanyent a la forma Hayes 104 B o 105, és l'element més modern que posseïm de la fase romana del jaciment, car es podria datar a finals del s. VI d.C. o entrat el s. VII d.C.

3.— Les àmfores baix-imperials: Malauradament no posseïm cap bocí que permeti afinar una datació, tot i que el volum d'aquests recipients de transport és prou important. Un dels fragments presenta restes d'una inscripció pintada (grega?). Majoritàriament són de procedència africana.

4.— Una llàntia reconstruïda, assimilable a la forma Dressel 31, datable als segles III-IV d.C. (ESTEVA, 1962, (1983), p. 59 i fig. 12).

Finalment, assenyalar la presència d'olles de ceràmica comuna reduïda, de fabricació local, trobades a Can Faz i que, molt possiblement, calgui relacionar amb els nivells tardans de l'establiment.

En l'estat actual de la recerca, les evidències arqueològiques porten a pensar, fermament, en l'existència d'una vil·la romana anterior al Monestir, que funcionaria ja als inicis de l'Alt Imperi, fins i tot potser abans, i va ser habitada sense interrupcions fins a les darreries del s. VI d.C., amb seguretat. En època baix-imperial la vil·la probablement esdevingué una gran propietat (PALOL, 1977, pp. 37-42). Així mateix, s'hauria de relacionar el jaciment amb les troballes efectuades al carrer de Gi-

rona i al carrer de la Lluna (NOLLA-ESTEVA-AICART, 1989, p. 113 i notes 163 i 164).

A partir del s. VII d.C. les importacions de ceràmica desapareixen, com succeeix arreu del país. No obstant, suposem que el lloc continuà habitat (NOLLA-ESTEVA-AICART, 1989, p. 115 i nota 167), bé que modestament, fins a la fundació del Monestir. En aquest aspecte, resultaria aclaridor un estudi exhaustiu de la documentació medieval primerenca i la total excavació de la zona arqueològica.

BIBLIOGRAFIA

ESTEVA, 1962 = LI. ESTEVA, «Excavaciones en el monasterio benedictino de Sant Feliu de Guíxols», *Revista de Gerona*, 19, 1962, pp. 55-57.

ESTEVA, 1962, (1983) = LI. ESTEVA, «Cerámica romana de época tardía hallada en San Feliu de Guíxols (Gerona)», *Seminario de estudios de arte y arqueología*, Universidad de Valladolid, 1962; reeditat en català a *Estudis del Baix Empordà*, 2, 1983, pp. 41-60 (edició consultada).

ESTEVA, 1978 = LI. ESTEVA, «Excavació a la Porta Ferrada de Sant Feliu de Guíxols (agost del 1963)», *Revista de Girona*, 82, 1978, pp. 29-40.

ESTEVA, 1982 = LI. ESTEVA, «Edificació cristiana del segle V en el monestir guixolenc», *Àncora*, 11-III-1982.

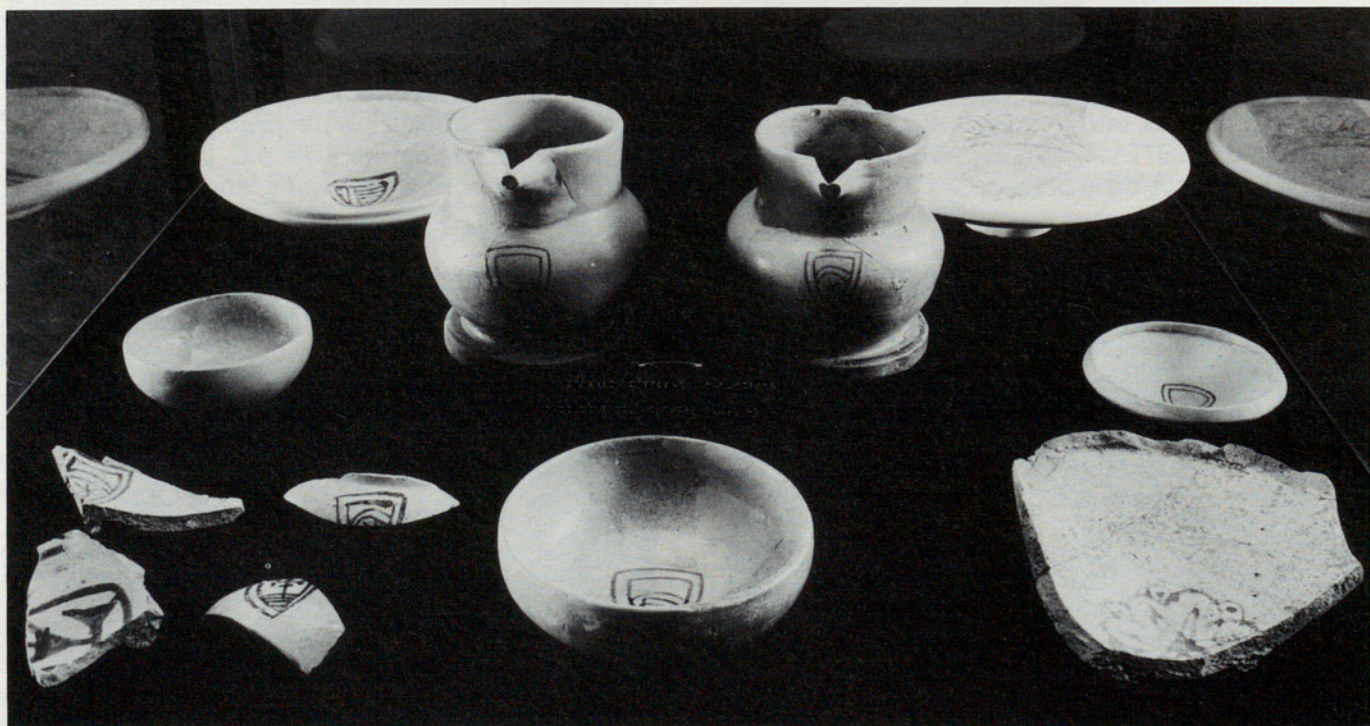
NOLLA-ESTEVA-AICART, 1989 = J.M. NOLLA-LI. ESTEVA-F. AICART, «El poblament ibèric dels Guíxols (segles IV a.C.-I d.C.)», *Estudis del Baix Empordà*, 8, 1989, pp. 45-116.

PALOL, 1967 = P. DE PALOL, *Arqueología cristiana de la España romana (siglos IV-VII)*, C.S.I.C., Madrid-Valladolid, 1967.

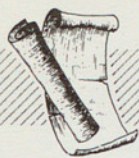
PALOL, 1968 = P. DE PALOL, «Algunes reflexions entorn al primer cristianisme gironí. El màrtir Sant Feliu, Sant Feliu de Guíxols i Girona», *Àncora*, Festa Major, 1968.

PALOL, 1977 = P. DE PALOL, «El Baix Imperi a Sant Feliu de Guíxols. Introducció al món medieval». *XX Asamblea Intercomarcal d'Estudiosos*, Sant Feliu de Guíxols, 1977, pp. 37-42.

FRANCESC AICART i HEREU
Arqueòleg

Ceràmica catalana procedent del monestir. S. XIV. (Foto C. Mitjà).

ARXIU

MUSEU

LA CERÀMICA TROBADA AL MONESTIR

Hem començat a fer l'inventari i classificació de tota la ceràmica, tant de la decorada com de la terrissa, recollida a l'ex-monestir benedictí guixolenc. D'antuvi podem dir que presenta una seqüència força completa que abasta des de finals del s. XIII al s. XIX. Pel que fa a la terrissa la seva presència probablement encara sigui més reculada, i n'hi hagi de l'època fundacional. Malauradament el crescut nombre de padellassos que tenim emmagatzemats presenten problemes de datació. Primer perquè la terrissa medieval és en general encara mal coneguda i en segon lloc no disposem dels diaris de les campanyes d'excavació/restauració efectuades, on s'indica el lloc de cada troballa. Per aquest motiu en presentem poca a l'exposició i encara d'època tardana.

S. XIV

CERÀMICA CATALANA

La més antiga amb fons d'estany correspon al s. XIV, encara que sembla ésser que començà a produir-se a finals del s. XIII i va perdurar fins a començaments del s. XV. És una ceràmica que, amb algunes variants, es troba a tots els països de l'antiga Corona d'Aragó. La seva decoració és en verd i manganès, en manganès solament o bé pot mancar-hi del tot.

El centre productor més important era sens dubte Barcelona, seguit potser de Manresa i d'algun altre lloc a les comarques gironines. Si aquest darrer centre existí realment, com se suposa per la gran quantitat de mostres trobades a les nostres contrades, n'ignorem l'emplaçament. Només com a dada curiosa i inèdita hem de dir que trobem documentat un escudeller a Sant Feliu, l'any 1379, anomenat Bernat Sagarra.

Els bocins aplegats, la majoria procedents d'un reduït espai entre la Porta Ferrada i la Torre del Fum, han permès la reconstrucció d'alguns plats, dos gerros i una escudella.

Són fragments que presenten, quan n'hi ha, una decoració molt senzilla de temes pseudo-heràldics o vegetals. Les sanefes corresponen a les variants d'un filet verd entre dos de negre, de losanges amb aspes o d'espitals invertides.

Cal remarcar la presència d'una vora de tallador amb decoració molt atapaïda d'alàfies i la part central d'un plat amb el cos d'una perdiu de traçat força realista. Ambdues peces són bicolors.

CERÀMICA VALENCIANA

Per ara només hem trobat un parell o tres de bocins de patenera, de pasta depurada, vernís espès, dibuix molt fi i de factura molt més acurada que la catalana.

S. XV

CERÀMICA CATALANA

És escassa i generalment de poca qualitat. Els trossos recollits no permeten la reconstrucció de cap peça i tampoc no ens donen la visió global de cap decoració. Es tracta de plats i escudelles que volen imitar la producció coetània de Paterna.

En general els reversos són sense vidrar i els anversos, algunes vegades, deixen transparentar el fang i li donen al vernís un to rosat. La decoració és en blau i extremadament senzilla: cintes, alàfies, palmes, pics acarats o radial. Morfològicament recorda la ceràmica bicolor catalana del segle anterior.

De catalana de reflexos metàl·lics no n'hem trobat cap mostra.

CERÀMICA VALENCIANA

El s. XV és el moment àlgid de la ceràmica valenciana, tant de Manises com de Paterna. Tingué molta acceptació i s'exportava en grans quantitats. És lògic, doncs, que entre les troballes d'aquesta època fetes al monestir hi predomini. Tanmateix, però, les mostres corresponen als tipus més corrents i estàndard, sense que n'hi hagi cap d'excepcional o mitjanament important.

De Paterna hi ha plats i escudelles, però principalment escudelles. El dibuix és en blau, de traç prim i amb una composició molt emfarfegada de palmetes, reticulats i ziga-zagues que emplen tota la cara.

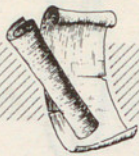
Pel que fa a la producció manisera és molt co-

*Plat barceloní
d'orles diverses
(Principis del s. XVII).*

*Plat barceloní
de la ditada
(Mitjan s. XVII).*

ARXIU

piosa i variada. Es tracta de les sèries més conegudes de la seva producció, el conjunt de les quals omple tot el segle i començaments del següent.

Hi ha peces en blau, en reflex metàl·lic i blau i reflex combinats. Les decoracions són molt variades: d'espitals i paral·leles, d'esperons i reticulats, de l'Ave Maria, de la rosa, de la corona, amb atàurics, amb palmetes, etc.

S. XVI

De començaments de segle hi ha alguns plats i escudelles de reflexos metàl·lics catalans i valencians. Entre d'altres, n'hem vist de la pestanya, amb retícles i de fons similar a la sanefa.

Però el conjunt més copiós correspon al grup anomenat de pinzell-pinta triple, consistent en un traç gruixut central i dos de fins laterals. Aquestes peces pertanyen a les acaballes del segle i començaments del següent. El crescut nombre de padellassos units n'ha permès la reconstrucció d'algunes. Per altra banda, la distribució geomètrica d'aquests traços ha fet possible una gran varietat de combinacions decoratives.

La ceràmica més representativa del moment sembla ésser la bicolor amb blau i groc. Només hem trobat un plat. No obstant hi ha alguns plats blaus (vores i centres) que presenten un motiu central, unes orles i una factura idèntics als bicolors, per la qual cosa els creiem contemporanis.

També de finals de segle, o començaments del s. XVII, hi ha un conjunt molt notable de plats i escudelles de fons rosat amb un castell amb blau de cobalt molt esquematitzat. El dibuix ofereix tres o quatre variants. En una altra ocasió ja vàrem insinuar que probablement representava el símbol feudal de castell termenat. Tanmateix estem temptats d'identificar aquesta vaixela amb una comanda de l'any 1595 que tenim documentada.

S. XVII

De tota la ceràmica trobada al monestir el lot més important probablement sigui el format per la ceràmica blava barcelonina integrat per les sèries cronològicament correlatives d'orles diverses, de la ditada i de Poblet.

El percentatge més crescut prové del subsòl de l'actual Museu Municipal.

La col·lecció d'orles diverses mostra una gran varietat de sanefes. La decoració central sol ésser abstracta o bé presenta la típica figueta.

MUSEU

Més interessant és el grup de la ditada. Ofereix un mostrari o repertori central molt divers: geomètrics, cases, creus, Montserrat, ocells, cares femenines, conills, l'escut del monestir i una inscripció, amb dues variants, indicant-ne la propietat.

A la sèrie de Poblet hi hem trobat alguna sanefa original. Els plats els trobem sempre en concomitància amb unes escudelles amb peu, amb orelles o sense, i que ofereixen els mateixos motius decoratius centrals.

S. XVIII

Hi ha una petita representació dels plats blaus que estaven més en voga: de l'arracada, de la blonda, d'influència francesa i també algun d'espòdic.

Hem trobat algunes xicres i una magnífica fruitera policromes possiblement de l'Alcora.

S. XIX

S'hi ha recollit algun exemplar de la cirereta i molts de funerals, així com una munió de fragments de procedència molt diversa que possiblement pertanyeren als estadans que ocuparen el monestir després de l'exclaustració dels monjos l'any 1835.

Encara resta molt de material per a classificar i ordenar. Entre ell hi hem observat fragments de moltes altres sèries catalanes, com és ara: d'influència del Renaixement, de faixes, de la botifarra, de transició, de la corbata. També hem advertit la presència de peces policromes potser d'origen italià.

BIBLIOGRAFIA

Ll. Esteve i Cruaños: «Excavació a la Porta Ferrada de Sant Feliu de Guíxols (agost del 1963)». Revista de Girona, núm. 82. Any 1978.

L. Esteve: «Ceràmica catalana decorada en blau (s. XVII-VIII)». Àncora, n° 952. 15 setembre 1966.

L. Esteve: «Ceràmica catalana decorada en blau sobre fons blanc (s. XVIII-XIX)». Àncora. 13-III-1967.

L. Esteve: «Ceràmica catalana decorada procedent del subsòl del monestir guixolenc». Àncora. 25 març 1976.

J. Escortell: «Ceràmica decorada de començaments del segle XVII procedent del Monestir». Àncora. 8 abril 1976.

J. Sanchiz: «Platos catalanes de orlas diversas». Àncora. 17 juny 1976.

J. Escortell: «La ceràmica del Monestir». Àncora. 15 agost 1988.

A. Telese i Compte: «Les sèries de Poblet. Addicions». Butlletí Informatiu de Ceràmica. núm. 35. Octubre-desembre 1987.

JOSEP ESCORTELL

**-Arxiu Històric de l'Ajuntament de St.F.G.
-Àrea de Cultura
-Junta del Museu Municipal**

Dipòsit Legal Gi. 1.611-1989 - Gràfiques Bigas de Sant Feliu de Guíxols